

*Козоріз І. С.,
асистент кафедри теорії та практики галузевого перекладу
Херсонського національного технічного університету*

*Куцак А. Ю.,
студентка
Херсонського національного технічного університету*

АНГЛІЙСЬКА МЕДИЧНА ТЕРМІНОЛОГІЯ ТА ЇЇ ФУНКЦІОНУВАННЯ В ТЕКСТАХ РІЗНИХ СТИЛІВ

Анотація. Стаття присвячена темі медичної термінології та особливостям її функціонування в текстах різних стилів. У статті розглянуто процес термінотворення в мові медицини. Актуальність дослідження зумовлена тим, що феномен медичної термінології привертає особливу увагу дослідників, у зв'язку з чим стрімкий розвиток науки і техніки приводить до необхідності детального вивчення медичних термінів та їх якісного перекладу в різних сферах. Однак треба зазначити, що проблема функціонування медичних термінів у текстах різних стилів є не досить дослідженою, хоча й затребуваною сферою у зв'язку з бурхливим розвитком медицини, її проникненням у соціологію, педагогіку та інші науки й галузі діяльності.

Метою дослідження є розгляд особливостей творення медичних термінів та їх функціонування в текстах різних стилів. Завданнями дослідження є такі: визначити поняття «медична термінологія», розглянути способи творення медичних термінів, виявити функціонування цих термінів у текстах наукового, публіцистичного та художнього стилів.

У статті вказано специфічні властивості медичної термінології, а також наведено способи творення термінів медицини. До основних способів творення належать словоскладання, або основоскладання, утворення афіксальним шляхом за допомогою грецьких і латинських префіксів, суфіксів і коренів, метафори, аббревіація, еліпсис та утворення епонімів. Переважна кількість англійських медичних термінів утворена саме афіксальним шляхом. За своїми словотворчими можливостями медична термінологічна лексика безмежна. Не маючи еквівалентів в інших мовах, аналізовані медичні терміни запозичуються різними мовами і стають частиною інтернаціональної лексики.

Також у статті розглянуто функціонування термінів у сучасній науковій медичній літературі, у текстах публіцистичного стилю, а саме в політичній промові, та художніх творах.

Ключові слова: афіксація, аббревіація, епоніми, медична термінологія, словоскладання, еліпсис, метафора.

Постановка проблеми. Медична термінологія являє собою один із найбільш специфічних пластів лексики мови, який через свої особливості структурного, семантичного, словотвірного і стилістичного характеру значно відрізняється від загальнонавчальної лексики, що призводить до того, що термінологія займає відносно ізольоване, особливе місце в лексичній системі мови.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед досліджень, присвячених питанням медичної термінології, значне місце належить працям таких вітчизняних і зарубіжних науковців, як А.В. Боцман, О.Б. Петрова, В. Лабов, С.В. Вострова,

Р. Рені, Г. Г'юз, П. Хакіл та інші. Але, незважаючи на кількість наявних досліджень, стилістичний аспект уживання медичної термінології все ще потребує більш ретельного і глибшого аналізу, що й зумовлює актуальність статті.

Метою статті є розгляд особливостей творення, вживання медичних термінів та їх функціонування в текстах різних стилів. **Завданнями**, відповідно до мети, постають такі: визначення поняття «медична термінологія», розгляд способів творення медичних термінів, виявлення функціонування цих термінів у текстах наукового, публіцистичного та художнього стилів.

Виклад основного матеріалу. Медична термінологія – це система понять, що позначають стан і процеси, які протікають у людському організмі, хвороби та їхні прояви, методи діагностики, профілактики та лікування захворювань, медичне обладнання, лікарські засоби та інше. Але використання саме цього лексичного прошарку справляє різний комунікативний і прагматичний ефекти залежно від стилю мовлення.

Важливим фактором вивчення медичної термінології є вивчення структури термінів та їх використання в різних контекстах.

Основною сферою функціонування медичної термінології є медичні тексти. Це – наукові тексти, тому для них характерний когнітивний тип інформації. Для наукового стилю характерні емоційна і суб'єктивно оціночна нейтральність, некатегоричність тверджень, композиційна чіткість, узагальненість, однозначність, ясність і точність викладу [3, с. 10].

Сучасна наукова медична література містить величезну кількість термінів, які з'явилися в останні роки, що може становити певну складність під час перекладу. Перша з таких складностей полягає в деякій неупорядкованості медичної термінології, що виражається у великій кількості синонімів. Друга обставина пов'язана з насиченістю англійської медичної лексики термінами грецького і латинського походження. Іноді одні й ті самі терміни в англійській і українській мовах набувають різних, навіть прямо протилежних значень [1].

Нарешті, третя обставина полягає в тому, що багато англійських термінів позначають реалії, яких не існує в нашій країні, тому що вони не мають еквівалентів. У кількісному відношенні в текстах наукового стилю терміни переважають над іншими видами спеціальної лексики. У середньому термінологічна лексика звичай становить 15–20 % загальної лексики цього стилю.

Для того щоб здійснити адекватний переклад, перекладачу необхідно мати додаткову медичну освіту або щонайменше володіти глибокими фоновими знаннями, але в сучасному світі це майже нереально. Навіть існування вузькоспеціалізованих

галузевих перекладачів – велика рідкість. Наявність необхідних знань про словотвірну та морфологічну структури терміна може допомогти створити адекватний переклад.

Одним із найбільш поширених джерел збагачення медичної термінологічної лексики є словоскладання, або основокладання. У ролі основ можуть виступати такі компоненти: *-phobia* (*agoraphobia* – *агорафобія*; *aquaphobia* – *аквафобія*); *-mania* (*pyromania* – *піроманія*).

Переважаюча кількість англійських термінів утворена афіксальним шляхом за допомогою грецьких і латинських префіксів, суфіксів і коренів [6, с. 31]: *anti-* (*antifat* – *засіб для зменшення жирових відкладень*), *dis-* (*disbrain* – *видаляти головний мозок*), *in-* (*incarnation* – *загоєння тканини*), *inter-* (*interosseous* – *міжкістковий*), *re-* (*reinfusion* – *реінфузія*), *sub-* (*subclinical* – *субклінічний*), *over-* (*overbreathing* – *гіпервентиляція*), *un-* (*unsecured* – *невиліковний*), *under-* (*undertoe* – *подошечка пальців*).

Суфіксальна підсистема медицини може бути представлена у вигляді таких груп: а) N+ *-ion*, *-er*, *-ity*, *-ism* (*parkinsonism* – *паркінсонізм*); б) Adj+ *-ic*, *-al*, *-ous* (*catastaltic* – *заспокійливий*); в) V: *-ate* (*catenate*) та інші.

Надзвичайно часто в галузі медицини використовуються метафори для опису явища шляхом порівняння з добре відомим предметом (*swiss cheese appearance* – *вигляд швейцарського сиру*; *sponge kidney* – *губчата нирка*) [2, с. 55].

Широко відомо також про інше явище словотвірного порядку, що є джерелом значної кількості внутрішньосистемних новоутворень – абревіація, яку пов'язують із раціоналізацією мови (*LK* “*left kidney*” – *ліва нирка*; *RK* “*right kidney*” – *права нирка*; *LN* “*liquid nitrogen*” – *рідкий азот*) [5, с. 113]. Є багато абревіатур латинського походження. Цей клас представлений такими абревіатурами, як: *a.c.* “*Ante cibum, before meals*” – *перед їжею*; *b.i.d.* “*Bis in die, twice a day*” – *два рази в день*; *p.o.* “*Per os, orally*” – *для прийому всередину*.

Для створення нових термінів також використовується таке явище, як еліпсис. Еліпсис характеризується вилученням одного з компонентів словосполучення; компонент, який залишився, не зазнавав змін у своїй морфемній структурі, а лише «конденсував семантику всього словосполучення» (*gastric “gastric ulcer”* – «*виразка шлунка*»; *cord “spinal cord”* – «*спинний мозок*») [2, с. 55].

Однією з найбільш продуктивних сфер лексики сучасної медицини є вживання епонімів. Епоніми – це слова, в яких у ролі першого компонента виступає власна назва. Ці терміни відіграють помітну роль під час найменування нових явищ або відкриттів у галузі медицини у зв'язку з усталеною міжнародною традицією називати те чи інше відкриття або винахід ім'ям ученого, який зробив це відкриття або винахід: *Hodgkin's disease* – *хвороба Ходжкіна*, *Down's syndrome* – *синдром Дауна*, *Horner's muscle* – *мускул Горнера* та інші.

Незважаючи на те, що терміни є характерною рисою наукового стилю мовлення, термінологія медицини також часто трапляється в публіцистичному стилі, наприклад у політичній промові або статтях.

Автори публікацій або промов, прагнучи доступно подати читачеві політичну інформацію, у пошуках нових, свіжих найменувань використовують медичну термінологію: *оздоровлення фінансів*, *стійкий імунітет*, *фінансові ін'єкції*, *shock therapy* – *шокова терапія*, *arms cargo* – *ручна поклажа* [4, с. 76]. Україномовні тексти публіцистичного стилю зрозумілі україномовним реципієнтам, метафори, утворені завдяки

вживанню медичних термінів, спричиняють необхідний прагматичний ефект.

Проте під час перекладу англійських статей чи промов перекладач стикається з відсутністю відповідних реалій життя в нашому середовищі, з відмінністю світосприйняття україномовним реципієнтом чужомовних метафор. Ці труднощі вирішуються застосуванням перекладацьких трансформацій на кшталт такого: лексичної заміни, антонімічного перекладу, синтаксичної перестановки (“*When someone stands up too quickly and becomes dizzy, this is an example of the loss of blood flow to the brain that can be sensed*” [7]. – «*У тих випадках, коли він різко встає і відчуває запаморочення – це результат* (лексична заміна) *відсутнього відтоку крові* (антонімічний переклад) *від головного мозку*». – Загалом, під час перекладу вжито перестановку); додавання (“*Bleeding in the brain can be catastrophic*” [7]. – «*Кровотеча в мозку може мати катастрофічні наслідки*»); модуляції (“*Families of a brain dead patient must, by federal regulations, be provided the option of organ donation*” [7]. – «*Сім'ям пацієнтів з мертвим мозком, згідно з федеральними законами, необхідно надати право участі в донорській програмі*») тощо.

Ще одним стилем, нетиповим для функціонування медичної термінології, є художній стиль мовлення. Варто зазначити, що в ситуації, коли термін виявляється поза науковим текстом, він піддається певним змінам і часто сам вносить зміни в художній текст, будучи його невід'ємною частиною.

Термінологічні одиниці, зокрема медичні, у великій кількості можна побачити в багатьох письменниках. Такі відомі письменники, як Артур Конан Дойл, Герберт Веллс, Рей Дуглас Бредбері, Арчибальд Кронін та інші, використовували у своїх романах терміни задля відчуття реальності уявних подій. Навіть фахівець, читаючи роман, поринає у вирій подій художнього твору, усвідомлюючи при цьому обізнаність автора в певній галузі.

Нас дуже зацікавив роман А. Кроніна «Цитадель», у якому ключовою лексикою, що передає задум автора, є медична термінологія. У прямій мові головного героя – лікаря розкриваються не тільки умови їхньої роботи, але й соціальні умови життя людей: “*There's no hospital, no ambulance, no X-rays, no anything. If you want to operate you use the kitchen table. You wash up afterwards at the scullery bosh*” [6]. – «*Тут немає ні лікарні, ні швидкої допомоги, ні рентгенівського апарату – нічого. Якщо ви хочете оперувати, то робите це на кухонному столі. А після цього мисте руки в посудній ванні*». Враження від стану медичного обслуговування людей у наведеному прикладі посилюється за допомогою стилістичного прийому перерахування, що утворює паралельні конструкції. Для перекладу перших двох термінів було вжито еквівалентний переклад, проте для перекладу третього терміна вжито смисловий розвиток.

Цей роман описує життя людей у шахтарському містечку та їхні хвороби. Патологічні зміни в легенях шахтарів були різними: “... *a fibroid sport here, the next an emphysema, then a chronic bronchitis* ...” [6]. – «*Крім фіброзу, була ще емфізема і хронічний бронхіт*». Медичні терміни “*fibrosis*” – *фіброз* (уцільнення легеневої тканини), “*emphysema*” – *емфізема* (стан легенів, що характеризується збільшенням розмірів повітряних просторів) і “*chronic bronchitis*” – *хронічний бронхіт* (запалення слизової оболонки бронхів) вказують на серйозну небезпеку для стану здоров'я робітників вугільних копалень. Під час перекладу терміна “*fibroid sport*” було вжито генералі-

зацію, під час перекладу терміна “*emphysema*” вжито транскрипції, для відтворення словосполучення “*chronic bronchitis*” вжито калькування.

Проте художній твір здебільшого не націлений на фахову читацьку аудиторію, тому автори часто вдаються до пояснень деяких термінів (зносок, окремих словників у додатках) для розуміння медичної термінології пересічним читачем. Звичайно, такі тексти створюють певні труднощі під час перекладу.

Висновки. Зважаючи на це, можна зробити висновок про те, що за своїми словотвірними можливостями медична термінологічна лексика безмежна. Не маючи еквівалентів в інших мовах, аналізовані медичні терміни запозичуються різними мовами і стають частиною інтернаціональної лексики. Крім того, універсальні характеристики яскраво проявилися в українській мові. Медичний лексикон знайшов своє вираження як у науковому та публіцистичному, так і в художньому стилях. **Перспективами** роботи є вивчення перекладу медичної термінології з англійської мови на українську.

Література:

1. Аксенова Г.Н., Кожухова Н.Е., Шарапова А.А. Особенности лингвистического и логико-понятийного аспектов изучения медицинских терминов. URL: <http://www.bsmu.by/bmm/04.2004/42.html>.
2. Балишин С.И. О сокращениях в подъязыке медицины (на материале английского языка). *Разновидности и жанры научной прозы. Лингвостилистические особенности*. М., 1989. С. 54–57.
3. Васина М.В. Акцентное оформление терминологических словосочетаний в английском медицинском дискурсе: автореф. дисс. ... канд. филол. наук. Иваново: ИвГУ, 2004. 21 с.
4. Гусар М.В. Лінгвокогнітивний і комунікативно-прагматичний аспекти приватних газетних оголошень (на матеріалі сучасної британської періодици): дис. ... д-ра філол. наук: спец. 10.02.04. К., 2004. 230 с.
5. Зубова Л.Ю. К вопросу об особенностях и трудностях перевода английских медицинских сокращений. *Вестник ВГУ*. Вып. 2. Воронеж: ВГУ, 2005. С. 113–117.
6. Cronin A. The Citadel. М.: Foreign Languages Publishing House, 1963. 475 p.
7. Olson L.C. How Brain Death Works. URL: <http://science.howstuffworks.com/life/inside-the-mind/human-brain>.

Козориз И. С., Куцак А. Ю. Английская медицинская терминология и ее функционирование в текстах разных стилей

Аннотация. Статья посвящена теме медицинской терминологии и особенностям ее функционирования в текстах разных стилей. В статье рассмотрен процесс терминообразования в языке медицины. Актуальность исследования обусловлена тем, что феномен медицинской терминологии привлекает особое внимание исследователей, в связи с чем стремительное развитие науки и техники приводит к необходимости детального изучения медицинских терминов и их качественного перевода в различных сферах. Однако следует отметить, что проблема функционирования медицинских терминов в текстах разных стилей является недостаточно исследованной, хотя и востребованной сферой в связи с бурным развитием медицины, ее проникновением в социологию, педагогику и другие науки и области деятельности.

Целью исследования является рассмотрение особенностей создания медицинских терминов и их функционирования в текстах разных стилей. Задачами исследования

являются такие: определение понятия «медицинская терминология», рассмотрение способов создания медицинских терминов, выявление функционирования данных терминов в текстах научного, публицистического и художественного стилей.

В статье указаны специфические свойства медицинской терминологии, а также приведены способы создания терминов медицины. К основным способам создания терминов относятся словосложение, или основосложение, образование аффиксальным путем с помощью греческих и латинских префиксов, суффиксов и корней, метафоры, аббревиация, эллипсис и образование эпонимов. Подавляющее количество английских медицинских терминов образовано именно аффиксальным путем. По своим словообразовательным возможностям медицинская терминологическая лексика безгранична. Не имея эквивалентов в других языках, рассматриваемые медицинские термины заимствуются на разных языках и становятся частью интернациональной лексики.

Также в статье рассмотрено функционирование терминов в современной научной медицинской литературе, в текстах публицистического стиля, а именно в политической речи, и художественных произведениях.

Ключевые слова: аффиксация, аббревиация, эпоним, медицинская терминология, словосложение, эллипсис, метафора.

Kozoriz I., Kutsak A. English medical terminology and its functioning in texts of different styles

Summary. This article is dedicated to the topic of medical terminology and the peculiarities of its functioning in texts of various styles. The article deals with the process of terminology creation in the language of medicine. The urgency of the study is due to the fact that the phenomenon of medical terminology attracts special attention of researchers in connection with that, the rapid development of science and technology leads to the need for a detailed study of medical terms and their qualitative translation in various spheres. However, it should be noted that the problem of the functioning of medical terms in texts of different styles is not sufficiently researched area, although it is a demanded sphere in connection with the rapid development of medicine, its penetration into sociology, pedagogy and other sciences and field of activity.

The purpose of our study is to consider the features of medical terms creation and their functioning in texts of different styles. The objectives of the study are to define the term “medical terminology”, to consider the ways of creating medical terms, to identify the functioning of these terms in the texts of scientific, journalistic and artistic styles.

The article describes the specific properties of medical terminology as well as the ways of medicine terms creation. The main ways of creation include word formation or foundation formation, affixal formation with the help of Greek and Latin prefixes, suffixes and roots, metaphors, abbreviations, ellipsis and the formation of eponyms. The vast majority of English medical terms are formed by the affixal route. According to their word-building possibilities, medical terminology is unlimited. Without equivalents in other languages, the medical terms analyzed are borrowed in different languages and become part of the international vocabulary.

Also, the article deals with the functioning of terms in modern scientific medical literature, in a journalistic style, namely in a political speech, and in artistic works.

Key words: affixation, abbreviation, eponyms, medical terminology, word formation, ellipsis, metaphor.